

OUDALKMAAR

2021 JAARGANG 45 | **NUMMER 2**

**NIELE: VERZETSMAN
EN BURGEMEESTER**

**SIMONE: HISTORISCH
ONDERZOEK DOEN IS LEUK**

**BERTJE DOPERWTJE
OVER HISTORIE**

INHOUDSOPGAVE

- 29 Martinus Niele, verzetsman en burgemeester
Jolanda Jansen
- 33 Leeghwater: molenbouwer en polderaar
Ruud Kersten
- 34 'De jarige acrobaat in het Provenhuis van Geertruid Bijlevelt'
Netty Bleichrodt-Vegter
- 38 Simone van der Vlugt:
'Historisch onderzoek doen is zo leuk!'
Ruud Kersten
- 44 Alkmaarder over historie: Bertje Doperwtje
Lisa Oskamp
- 46 Strijd voor Vrouwenkiesrecht
Marlies ten Berge
- 53 Verenigingsnieuws

Oud Alkmaar is een uitgave van de Historische Vereniging Alkmaar. Het tijdschrift verschijnt drie keer per jaar. Oude nummers zijn te koop via een e-mail naar info@hvalkmaar.nl.

REDACTIE Ruud Kersten, Lisa Oskamp, Gery Baars, Netty Bleichrodt-Vegter en Jolanda Jansen

REDACTIEADRES Kopij voor *Oud Alkmaar* en te bespreken publicaties zenden aan: Redactie Oud Alkmaar, p/a Historische Vereniging Alkmaar, Nassaulaan 43, 1815 GJ Alkmaar, of naar redactie@hvalkmaar.nl.

OPMAAK SanMarcoos, Alkmaar.

DRUK Krijgsman Drukwerk, Alkmaar.

©Historische Vereniging Alkmaar. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Historische Vereniging Alkmaar.

OMSLAG VOOR: *Simone van der Vlugt onthult in Oud Alkmaar dat ze met twee boeken over Alkmaar bezig is.*
ACHTER: *Martinus Niele was geliefd als verzetsman én burgemeester van Egmond.*

OUDE NORMAAL

Een 'nieuw soort normaal leven' is op gang gekomen. Ook de activiteiten van de HVA krijgen een nieuwe impuls. U begrijpt wellicht dat ik hiermee doel op de versoepeling van de coronamaatregelen. Misschien zal blijken dat het nieuwe Normaal Leven een blijvertje is. Misschien niet. Terug naar het Oude Normaal? Verder naar een nu nog niet te verwachten Nieuw Normaal?

Vooruitkijken terwijl we midden in deze transitieperiode leven is een boeiende bezigheid. Hoe zullen mensen deze transitieperiode in de achteruitkijkspiegel zien? Geert Mak stelde al: het is moeilijk de geschiedenis te herkennen als je er middenin zit. Welke bronnen zullen de toekomstige historici raadplegen om te begrijpen wat we vanaf maart 2020 hebben meegemaakt? Wat kunnen wij ze nu meegeven? Lang leve de archieven! Zowel op papier als audiovisueel en digitaal. Die zullen te zijner tijd antwoorden moeten kunnen geven. En ze zullen ook de historici de kans geven echt nieuws van nepnieuws te onderscheiden. Er zijn zaken die we nu normaal vinden, maar die ooit dramatisch nieuw waren. Denk aan het vrouwenkiesrecht dat pas 100 jaar geleden is ingevoerd. In 1919 zijn de eerste stappen gezet in dit nieuwe normaal, ook voor Alkmaarse vrouwen die hiervoor vochten. In dit nummer schrijft Marlies ten Berge over een aantal van hen in deel 2 van haar drieluik.

Archieven waren ook onmisbaar voor het optekenen van de geschiedenis van het Provenhuis aan de Koningsweg, inclusief een door Netty Bleichrodt levendige beschrijving van een 400-jarige acrobaat. En dit geldt ook voor het verhaal van Jolanda Jansen (debuterend redacteur van Oud Alkmaar) over Martinus Niele, een verzetsman en burgemeester én vader van veertien kinderen.

In het hedendaagse Alkmaar leven uiteraard ook boeiende mensen, die zelf hun verhaal kunnen vertellen, zoals Bertje Doperwtje dat doet. Simone van der Vlugt vertelt ons over haar werkwijze, drijfveren en schrijfplannen. Er is uitzicht op twee nieuwe boeken van haar hand waarin belangrijke momenten in de geschiedenis van Alkmaar een hoofdrol krijgen. En zo komen verleden en heden bij elkaar. Ik wens u veel leesplezier met dit nummer!

Carol Korringa, voorzitter

MARTINUS NIELE, VERZETSMAN EN BURGEMEESTER

Jolanda Jansen

Het is juli 1960 en feest in Egmond aan Zee. Burgemeester Martinus Niele gaat op 65-jarige leeftijd genieten van zijn welverdiende pensioen. Hij was een ambitieus man, maar had nooit verwacht dat hij het van schoenmaker tot burgemeester zou schoppen.

'Het viel hem zwaar, zijn werk als burgemeester. Natuurlijk was het eervol, maar mijn vader had alleen de lagere school. En om dan burgemeester te zijn in een tijd van wederopbouw, direct na de oorlog, was niet makkelijk. Hij heeft er letterlijk slapeloze nachten van gehad', vertelt zijn dochter Toos.

Zij vertelt verder over zijn verzetsdaden in Alkmaar. 'Ook het leven tijdens de oorlog was niet altijd even makkelijk voor hem geweest. Hij wist dat zijn werk in het verzet risico's met zich mee zou brengen. Het moment dat het hele gezin, inclusief zijn veertien kinderen, moest onderduiken staat nog steeds in ieders geheugen gegrift. Hij was een geliefd man en werd aan het eind van de oorlog als held in Alkmaar onthaald. Na de oorlog werd hij gevraagd voor de burgemeesterspost in Egmond aan Zee.'

ALKMAAR, OKTOBER 1944

Catharine loopt naar beneden. Het is menens. Ondanks alle voorzorgsmaatregelen moet het hele gezin onderduiken, maar er is geen enkele plek te vinden waar je ongezien veertien kinderen kunt onderbrengen. Het gezin kan onmogelijk bij elkaar blijven. Gelukkig zijn er

onderduikadressen gevonden in de dorpen rondom Alkmaar, zoals in Heiloo, Obdam en Stompertoren. De oudsten vertrekken op de fiets of lopend, de jongsten met paard en wagen, zonder verdere instructies of informatie, zonder verder contact met hun ouders. Het was een wanhoopsactie, vanmiddag in gang gezet nadat Martinus en Catharine Niele zich realiseerden dat ze door het oog van de naald waren gekropen nadat de dag nog zo rustig was begonnen.

Netjes op tijd zit het hele gezin in de Dominicuskerk aan de Laat. Ze zijn in afwachting van de dienst, niet wetende dat zich buiten steeds meer Duitse militairen aan het verzamelen zijn. Ze zoeken een man met een bolhoed en lange regenjas, de tamtam gaat hard en al snel weet Martinus Niele dat ze naar hem op zoek zijn. Hij vlucht via een achteruitgang van de kerk en staat dan op straat, hemelsbreed slechts tientallen meters bij de Duitsers vandaan, maar uit het zicht. Hij loopt snel door een steeg naar de Langestraat. Daar loopt hij bij Spaander naar binnen en koopt een nieuwe hoed en jas. Hij kent de eigenaar van de winkel goed en vraagt hem zijn oude spullen te vernietigen.

De Duitsers zoeken 'meneer Van Klaveren', ook wel de schuilnaam van Martinus. Deze naam zijn de Duitsers al vaker tegengekomen. Ze weten dat het een Alkmaarse man is die een lange regenjas draagt en een bolhoed. Hij wordt overal gezien. Bij onderduikadressen en verzetsgroepen in Noord-Holland. De Duitsers vermoeden zelfs dat hij te maken heeft met een aantal overvallen.

De Duitsers zoeken 'meneer Van Klaveren', ook wel de schuilnaam van Martinus

Die avond besluit het gezin onder te duiken. De adressen waren al geregeld, in de hoop ze nooit nodig te hebben, maar nu is het moment toch gekomen. Midden in de nacht worden de kinderen op fietsen, in auto's en met paard en wagen opgehaald. Ieder naar een eigen locatie, zonder ouders of zekerheid.

Wie is deze man waar de Duitsers zo hard naar op zoek zijn? Martinus Niele wordt geboren op 9 oktober 1895 in het Noord-Hollandse Hoogwoud. In een gezin met zeven kinderen, waarvan een dochter op achttienjarige leeftijd overlijdt. Martinus is het oudste kind en er is dan ook geen twijfel over mogelijk dat hij in de voetsporen van

zijn vader treedt. Zijn vader heeft een schoenmakerij en leidt Martinus zelf op. De vader van Martinus is streng, hij werkt hard en verwacht deze inzet ook van zijn kinderen. Eigenlijk verwacht hij nog wel een beetje meer. Het is een mentaliteit die Martinus niet kwijtraakt, want ook zijn kinderen groeien hiermee op.

Op 20-jarige leeftijd treedt Martinus in militaire dienst. Het is 1915 en Nederland mobiliseert in verband met de Eerste Wereldoorlog. Martinus wordt geplaatst bij de Compagnie Administratie Troepen en gaat in 1919 met groot verlof ten gevolge van de demobilisatie. In het leger leert Martinus een verzekeringsagent uit Amsterdam kennen. Ze hebben een klik en deze man gaat na de oorlog een belangrijke rol in het leven van Martinus spelen. Hij biedt hem een baan aan als verzekeringsagent, die Martinus op het lijf is geschreven. Hij ontloopt hiermee een zwaar leven in de schoenmakerij, wat een uitkomst is voor een man zonder vakdiploma. Om zijn werk te kunnen doen moet hij het hele land doorreizen, daarvoor krijgt hij een vrijreizenkaart voor de trein. Tijdens de Tweede Wereldoorlog blijkt deze kaart goed van pas te komen.

In het jaar 1920, op 24-jarige leeftijd, trouwt Martinus met Alida Rijper. Ze is even oud, maar overlijdt een jaar later. Martinus blijft alleen achter met hun zoon van zeven maanden oud. Een alleenstaande man met kind, is niet gebruikelijk. Hij brengt zijn zoon onder bij tantes en

Familiefoto gemaakt tijdens viering van het 12½ jaar jubileum. Foto uit Privécollectie.

Martinus Niele, foto vermoedelijk gemaakt tijdens de viering van het 12½ jaar jubileum. Foto uit Privécollectie.

vriendinnen om weer aan het werk te kunnen gaan. Deze situatie duurt niet lang, want op 14 oktober 1923 trouwt hij met Anna Schuit. Een gelukkig en vruchtbaar huwelijk volgt. Er worden maar liefst twaalf kinderen geboren, maar bij de geboorte van het dertiende kindje gaat het mis.

Dochter Ans schrijft hierover: 'Ik kwam tussen de middag thuis uit school en tref een leeg huis. Er is een zuster in de woonkamer, ze is de rozenkrans aan het bidden.' Ans krijgt te horen dat haar moeder in het ziekenhuis is, wat meestal een teken is dat ze gaat bevallen. En dan vertelt de zuster dat ze wordt bediend. Dat is een slecht teken, want dat doen ze bij mensen die niet lang meer te leven hebben. Ans praat zichzelf moed in. Het tienjarige meisje wordt 's middags terug naar school gestuurd, maar kan zich niet concentreren. Na lange tijd komt het telefoontje, moeder is om half vijf overleden samen met het kindje. Ans vertelt dat iedereen in tranen is. Zelfs vader huilt en dat hebben de kinderen niet eerder gezien. Opnieuw blijft Martinus Niele alleen achter, dit keer met dertien kinderen. Ze wonen in Alkmaar, in een huisje in de Snaarmanslaan.

Het gezin is gebroken en verdrietig, maar probeert de draad weer op te pakken. Een alleenstaande man met zoveel kinderen is geen houdbare situatie. Al snel vindt Martinus een nieuwe vrouw om het leven mee te delen. Zij is Catharine Heilmann, weduwe en moeder van een zoon van zeven jaar oud. Het stel trouwt, verhuist naar de Roemer Visscherstraat en krijgt later, middenin de oorlog, een dochter. Het is een sterk duo dat samen in het

verzet duikt. Martinus Niele speelt een grote rol in het Alkmaarse verzet. Zijn werk als verzekeringsagent komt goed van pas. Zo kan hij redelijk lang rondreizen, zonder lastige vragen te krijgen, en heeft hij een groot netwerk. Op die manier haalt hij niet alleen geld op voor het Nationaal Steun Fonds (waarin Fritz Conijn in de regio

Martinus Niele speelt een grote rol in het Alkmaarse verzet

Alkmaar een belangrijke rol speelt), maar weet hij ook tientallen onderduikadressen te regelen en helpt hij zelfs bij koeriersdiensten en wapensmokkel.

Zo is er ook het moment waarop hij op een brug, met paard en een wagen vol met wapens, vast komt te zitten. Op de veel te zwaar beladen wagen liggen de wapens en wat andere spullen verstopt onder een deken. Terwijl Martinus Niele uit man en macht de wagen over de brug probeert te krijgen, komt er een groep Duitse soldaten aan. Martinus voelt de zweetdruppels op zijn voorhoofd en rug ontstaan. 'Sollen wir Ihnen einen Schub geben?' vraagt een van de soldaten. Martinus knikt, 'gern' en hij kijkt over zijn schouder nog eens naar de wagen achter zich.

De Duitsers gaan het nooit te weten komen, maar die middag hebben ze een wagen vol met wapens laten gaan en overleeft Martinus Niele weer een actie. Door zijn inzet

is Martinus Niele zo geliefd, dat hij direct na de bevrijding juichend wordt onthaald bij het Alkmaarse stadhuis.

De Alkmaarders vertrouwen hem, Martinus Niele regelde zaken, had een groot netwerk en zette dit onvermoeid in. Hoewel hij in oktober 1944 bij de Slag om Rustenburg zijn zoon Floor Niele verliest. Floor is ondergedoken, nadat hij doodziek is ontsnapt uit Duitsland waar hij zat wegens de Arbeitseinsatz. Om te voorkomen dat hij wordt opgepakt en opnieuw naar Duitsland moet, duikt hij onder aan de Zuidervaart bij boerderij 'Houtlust'. Daar gaat in oktober 1944 een wapendropping gruwelijk mis, waarbij Floor naast twaalf andere verzetslieden omkomen. Hij wordt slechts 21 jaar oud.

Direct na de oorlog moest er veel werk verricht worden. De Nederlanders waren vrij, maar er was een tekort aan alles. Te weinig woningen, te weinig eten en op veel plekken was het vertrouwen onderling verstoord. Ook in Egmond waren de sporen van de oorlog goed zichtbaar. In de dorpen langs de kust waren bijna alle bewoners weggetrokken. Ze moesten plaatsmaken voor de Duitsers die het naderende geweld vanuit Engeland zagen komen. Huizen waren platgebombardeerd of verwoest. Er waren bijna geen winkels en hotels meer over en op het strand lagen overal versperringen en palen.

Artikel uit de Alkmaarsche Courant van 20 augustus 1960.

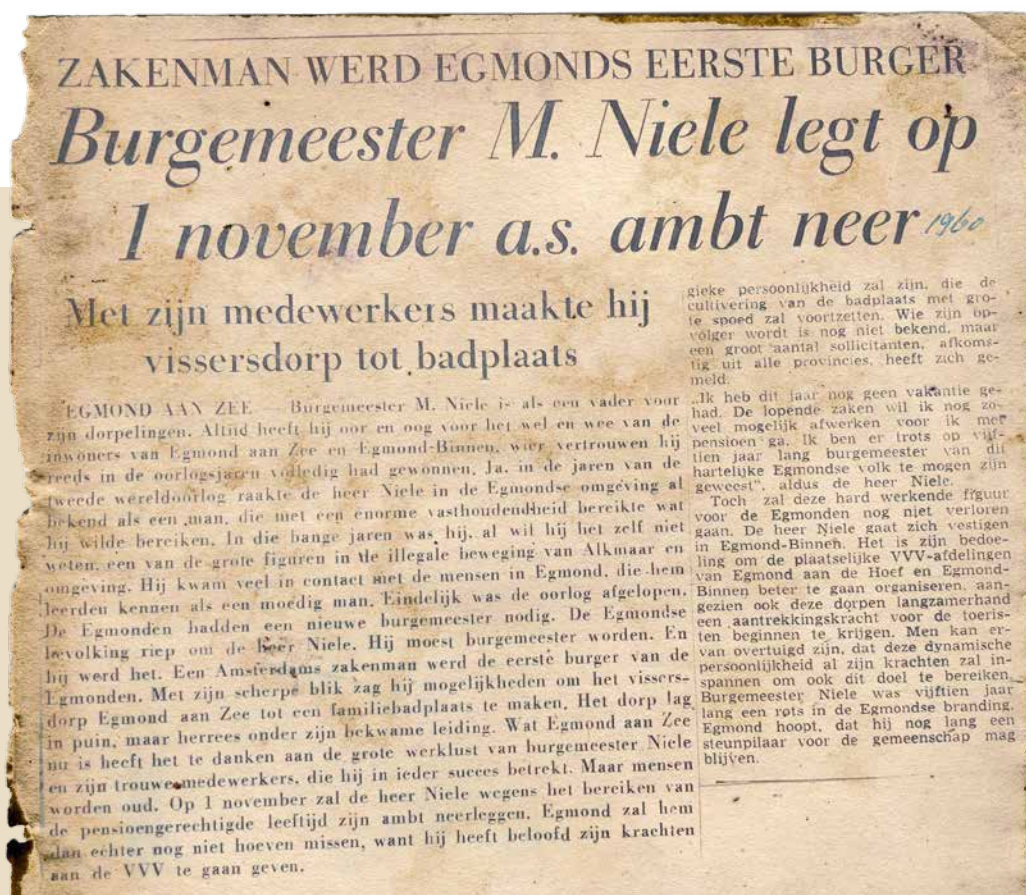
Door zijn werk in het verzet is hij met veel Egmondse in contact geweest

Werk aan de winkel, onder leiding van een nieuwe burgemeester. Er wordt een oproep geplaatst in de krant, maar daar reageert Martinus Niele niet op. Hij is een verzekeringsagent, adjunct-directeur van een firma in Amsterdam en niet bekend met de ambtenarij. Toch wordt zijn naam genoemd. Door zijn werk in het verzet is hij met veel Egmondse in contact geweest. Wanneer zijn naam voor het eerst wordt genoemd is niet bekend, maar daarna gaat deze als een lopend vuurtje rond. Uiteindelijk wordt er een verzoek bij de Commissaris van de Koningin neergelegd.

Martinus Niele stemt in en per december 1945 wordt hij benoemd tot burgemeester van Egmond aan Zee. Eerst waarnemend, maar per 1946 definitief en dat blijft hij maar liefst vijftien jaar doen. Tot zijn 65e.

Martinus Niele overlijdt op 75-jarige leeftijd.

Voor de reconstructie van dit artikel is gebruik gemaakt van de oorlogsherinneringen van de familie Niele, opgetekend in het boek: '1940-1945, Huize Niele, Roemer Visscherstraat 4, Alkmaar tezamen met persoonlijke gesprekken met familieleden'.

LEEGHWATER: MOLENBOUWER EN POLDERAAR

Ruud Kersten

'God schiep de aarde, maar de Hollanders schiepen Holland.' Als je je publicatie over Jan Adriaansz Leeghwater begint met een citaat, kun je natuurlijk niet om de beroemde uitspraak van de Franse filosoof René Descartes heen. Hoe waar die uitspraak was komt duidelijk naar voren in 'Het Land van Leeghwater. Door mensen gemaakt' van auteur Bob Kiel. Het boekje is recent gepubliceerd.

De naam van Jan Adriaansz Leeghwater, die in 1575 in De Rijk werd geboren, komt in talloze publicaties over de inpolderingen in Noord-Holland voor. Bob Kiel heeft onder meer 28 boeken doorgenomen waarin de rol van Leeghwater wordt belicht, waaronder belangrijke publicaties als Leeghwaters eigen boeken 'Kleyne Chronyke' en 'Het Haerlemmer-meer-boeck'.

Uit dit onderzoek heeft Kiel die in het voorwoord zegt niet volledigheid te willen en kunnen pretenderen, toch een heel aardig beeld kunnen samenstellen van het belang van Leeghwater voor de ontwikkeling van de polders om Alkmaar. Waarvan de Schermer sinds 2015 tot het grondgebied van de kaasstad hoort.

In dit laatste zit enige ironie. Alkmaar, zo beschrijft Kiel, was tegen de drooglegging van de Beemster, de Purmer en de Heerhugowaard, onder meer omdat het vreesde verbinding met de Zuiderzee te verliezen. In 1631 nam het stadsbestuur zelf het initiatief voor het inpolderen van de Schermer, omdat het de Alkmaarders niet was ontgaan dat de voorgaande droogleggingen bepaald profijteloos waren geweest. Laat dat nou bij de Schermer tegenvallen ...

Kiel beschrijft in het boek hoe de verschillende waterstaatsweken tot stand kwamen en welke rol Leeghwater daarin heeft gespeeld. Leeghwater was van

origine een timmerman en molenbouwer. Dat was de basis waarop hij zich met de droogleggingen bemoeide. Er kan, zo blijkt uit het boek van Kiel, daarbij moeilijk van zelfonderschatting bij Leeghwater worden gesproken. Noem het overtuigingskracht, of misschien wel bluf, maar hij kreeg bijvoorbeeld rijke Amsterdammers zo ver om te investeren in de droogleggingen. Ook Alkmaarse kooplui maakte hij daarvoor rijk.

Het boekje dat rijk is geïllustreerd (met onder meer prachtige hedendaagse foto's van Elsbeth Pilz), geeft in al zijn beknoptheid (het telt ruim 80 pagina's) toch een helder beeld van de zeventiende-eeuwse droogleggingen die o zo belangrijk bleken voor de ontwikkeling van Noord-Holland boven het IJ. En van de rol van Jan Adriaansz Leeghwater daarin. Het is te koop bij de VVV-vestigingen in Alkmaar en De Rijk en ook in de musea in het Land van Leeghwater. Daarnaast is het verkrijgbaar in diverse boekwinkels in de omgeving. Het boek is ook te bestellen door een mail te sturen naar boekleeghwater@ziggo.nl. De kosten zijn 14,95 euro, exclusief verzendkosten.

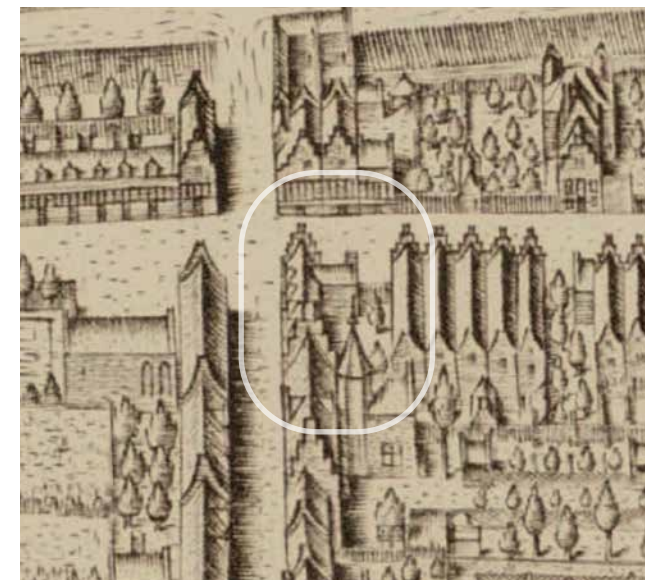
Bob Kiel geeft op 5 oktober voor de Historische Vereniging Alkmaar een lezing over 'Het land van Leeghwater'. Zie voor de details de rubriek 'Verenigingsnieuws'.

Foto Elsbeth Pilz.

Een naakte acrobaat staat, met gevaar voor eigen leven, op een paard en houdt een banier omhoog waarop de tekst geschreven staat 'Godt is mijn Toe Vlucht', met daaronder 'ANNO 1621'. Het paard houdt de derde punt van de banier stevig in zijn mond waardoor het lijkt of hij helpt het vaandel te spannen. Jurjen Vis vertelt ons in zijn boek *Hoffes van Alkmaar* (2013), dat deze tekst afkomstig is uit psalm 31, zoals opgenomen in een lied van

In de cirkel het Provenhuis, ooit het woonhuis van Drebbel.

Hans de Ries (1553-1638), Waterlands doopsgezind predikant in Alkmaar van 1598 tot 1638. Ik hoopte dat Hans de Ries in dit huis had gewoond, maar nee! Hij woonde aan de Koningsweg 14, in de pastorie van de Doopsgezinde Kerk. Dan moet toch één van zijn volgelingen/medestanders in het huis aan de Koningsweg 83 gewoond hebben. Een dergelijke plafondschildering wordt niet 'toevallig' aangebracht.

Tussen de ranken zijn de 'hoornen des overvloeds' geschilderd

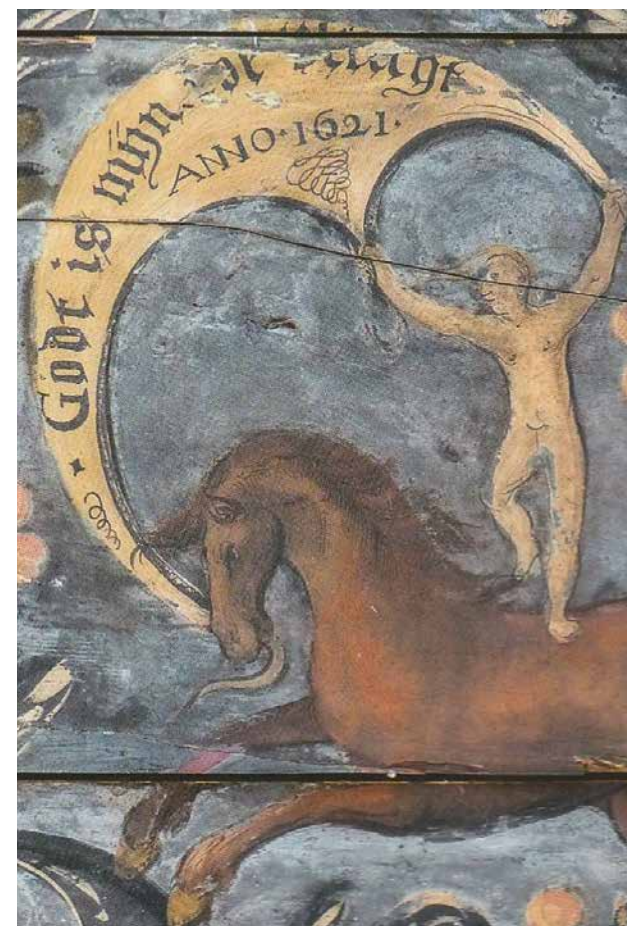
Niet alleen de acrobaat is op het plafond geschilderd. De gehele houten originele zoldering in deze ruimte is bedekt met wijnranken en trossen druiven, alsof de kunstenaar het paradijs wilde uitbeelden. Tussen de ranken zijn de 'hoornen des overvloeds' geschilderd, afgewisseld met maskers, bloemen en verschillende soorten vogels. Dat alles in prachtige kleuren. Van deze totale schildering is de circusartiest te paard maar een klein onderdeel.

Heel bijzonder is dat Cornelis Drebbel in 1597 het huis, met trapgevel en daarachter een binnentuin, al herkenbaar tekende op de stadsplattegrond¹. Het Provenhuis

'DE JARIGE ACROBAAT IN HET PROVENHUIS VAN GEERTRUID BIJLEVELT'

Netty Bleichrodt-Vegter

In het Provenhuis van Geertruid Bijlevelt op de hoek van de Doelenstraat-Koningsweg is precies 400 jaar geleden op het plafond in de woonkamer een acrobaat te paard geschilderd. Helaas weten we niet wie de schilder is. Ook de opdrachtgever die deze prachtige voorstelling graag in zijn of haar woonkamer geschilderd wilde hebben, kennen we niet bij naam.

Doelenstraat met links op de hoek van de Koningsweg het Provenhuis van Geertruid Bijlevelt. Cornelis Pronk, 1729.

moet dus al vóór 1597 gebouwd zijn. Gezien de datum op de plafondschildering was de acrobaat toen nog niet aanwezig.

Maar nog bijzonderder is dat Cornelis Drebbel in dit huis gewoond heeft. In 1595 trouwde Drebbel met Sophia Coltzius, de jongere zuster van zijn vroegere leermeester. Zij huren van 1595 tot ongeveer 1604 het hoekpand aan de Conincxwech.

De stadskronieker Cornelis van der Woude vertelt in 1645: 'Hy heeft eenige jaren gewoont in 't hoekhuis op de Koningsweg, daer de stad Hoorn uithangt.' In 1595 verkocht Ludolph Potterus, rector van de Latijnse school

In 1958 kwam, tijdens een van de restauraties, de plafondschildering uit 1621 tevoorschijn met de acrobaat en zijn tekst 'Godt is mijn Toe Vlugt'

en leermeester van Cornelis Drebbel, het huis op de hoek met de grote boomgaard erachter aan twee heren die we nu projectontwikkelaars zouden noemen². Zij bouwden in de boomgaard twee huizen en verkochten het hoekhuis in 1596 aan Hobbe/Obbe Florisz voor f2097. Rond 1600 erft zijn dochter Maartje Obbes het pand. Zij is getrouwd met burgemeester Dirck Dircxsz van den Berch. Het uithangbord 'Stad Hoorn' refereert mogelijk aan zijn functie 'in 't collegie tot Hoorn'³. Tot 1668 bleef het pand in het bezit van deze familie. Eén van deze familieleden zal waarschijnlijk de schildering op het plafond hebben laten aanbrengen.

WANNEER KWAM GEERTRUID BIJLEVELT-WILLEMS IN DIT HUIS WONEN?

Helaas, Geertruid heeft dit huis mogelijk zelfs nooit van binnen gezien. In het jaar 1668 kochten de executeurs van het testament van Geertruid Willems, weduwe van Pieter Pietersz Bijlevelt, het pand ten behoeve van de stichting van het Provenhuis. Ze liet f10.000 na 'tot de bouw en het onderhoud van een provenhuis voor drie, vier of meer bejaarde vrouwen [...] 4 november 1657'.

Geertruid Bijlevelt. Anonieme kunstenaar, ca. 1625.

Ook de historicus Adriaan van Westfalen (ca 1623-1695) meldde de aankoop. Simon Eikelenberg transcribeerde deze tussen 1700-1738, 'uyt egte stukken'.

'Bijleveltsprovenhuys.

Anno 165 ... gefundeert bij een ... die in Oostindien sijn fortuijn gemaekt hebbende, vrijer is overleden en alle sijn goetgemaekt om te koopen een huijs, daer 3 à 4 arme vrouwen in kosten wonen, Arminiaans⁵ gesint en sijn bloedt voor anderen ... is op de oosthoek van de Papestraat en op de Koningsweg, sijnde een fraijge gelegentheijt van kamers, tuijn, voorhuys etc., jaerlijx elk nog toe voor drie 50 gulden, alle een half kinnetje boter en turf ...

In 1958 kwam, tijdens een van de restauraties, de plafondschildering uit 1621 tevoorschijn met de acrobaat en zijn tekst 'Godt is mijn Toe Vlugt'.

Het Provenhuis van Geertruid Bijlevelt. Koningsweg 83, hoek Doelenstraat.

HET STICHTEN VAN EEN PROVENHUIS, HOE KOM JE DAARTOE?

Aan geld was in beide families geen gebrek, maar het leven van Geertruid was niet erg gelukkig verlopen. Ze stierf eenzaam als laatste van haar gezin. Mogelijk was dat het lot dat ze niemand toewenste. Ze heeft met haar schenking waarschijnlijk vele mensen gelukkig gemaakt⁶.

Mogelijk is tijdens de komende Monumentendag in september een afspraak te maken met Marissa Koster. Zij woont in het Provenhuis van Geertruid Bijlevelt, onder het plafond met de schildering van het paradijs en de jarige acrobaat te paard.

NASCHRIFT

In mei heb ik Marissa opgezocht. Ik moet u bekennen, dat ik de acrobaat nog niet eerder had gezien. Het was een indrukwekkende ontmoeting. Marissa vertelde dat na 1958 de gehele plafondschildering tijdens een renovatie van het Provenhuis opnieuw achter platen verstopt was. Pas toen zij er woonde werden deze definitief verwijderd. Op mijn vraag of ze iets wilde toevoegen aan mijn verhaal, antwoordde ze: 'Voor mij is het iedere dag nog een groot voorrecht om onder dit eeuwenoude plafond te mogen wonen. Hopelijk is het op Open Monumentendag mogelijk om het aan zoveel mogelijk mensen te laten zien ...'

NOTEN

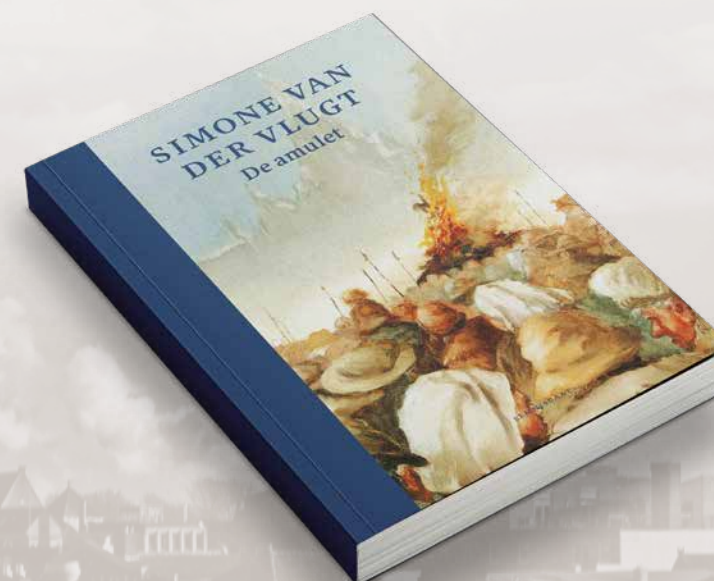
1. Regionaal Archief Alkmaar, catalogusnummer/Fotonummer 1005036
2. <https://www.drebbel.net/Hofstraat/p10>
3. Resoluties van de Alkmaarse vroedschap. 1598-1608, In de marge: Dirk Dirksz, in 't College tot Hoorn. Vervolgens: 26 januari 1598 is Dirk Dirksz. van den Bergh gecommiteert bij de vroedschap tot raed in 't collegie van West-Vriesland en 't Noorderquartier in plaatse van Gerrit Jacobsz. Coorn.
4. www.regionaalarchiefalkmaar.nl.RAA-10.6.4.033
5. Arminiaans, remonstrants: vrijzinnige stroming in het protestantisme.
6. De geschiedenis van het Provenhuis van Geertruid Bijlevelt is na te lezen in het boek van Jurjen Vis, Hofjes van Alkmaar, 2013

SIMONE VAN DER VLUGT WERKT AAN TWEE 'ALKMAARSE' ROMANS

'HISTORISCH ONDERZOEK DOEN IS ZO LEUK!'

Ruud Kersten

Simone van der Vlugt (54) zag haar vijftienvijftigjarig jubileum als schrijfster vorig jaar door de coronacrisis vrijwel volledig in het water vallen – al maakte een koninklijke onderscheiding wel veel goed. Ze ging evenwel onverdroten door met wat ze het liefste doet: schrijven. Er staat heel wat op stapel, waaronder twee boeken over Alkmaar. De kaasstad figureerde al veel vaker in haar boeken (vooral historische romans en thrillers). Hoogste tijd derhalve voor een interview met de geboren Hoornse die een echte Alkmaarse is geworden.

Thea Beckman

Foto Wim van der Vlugt Fotografie.

Wie denkt dat een auteur als Simone haar dagen slijt in een vertrek met veel boeken, aan een rommelig bureau waarop ook de stapels geschriften domineren en waar de laptop dan toch de aloude schrijfmachine heeft vervangen, komt bedrogen uit. 'Dit is mijn werkplek', zegt ze, en ze wijst op een relaxstoel die midden in de woonkamer staat. Ze gaat erin zitten, kantelt de zetel ietwat achterover en neemt een tablet op schoot: 'Zo schrijf ik mijn boeken.'

Dat zijn er tientallen inmiddels, sinds ze in 1995 debuteerde met de historische jeugdroman *De Amulet* over heksenvervolgingen. Vorig jaar kwam de recentste, *De kaasfabriek* uit, opnieuw een historische roman, maar dan niet voor de jeugd. Dat boek markeerde een koerswijziging. 'Ik ga in de toekomst meer de nadruk leggen op de historische romans. Eigenlijk keer ik gewoon terug naar mijn oude liefde.'

Ze vertelt hoe ze via een omweg bij die 'oude liefde' teruggekomen is. 'Ik heb dat pad alleen maar verlaten omdat ik historische romans voor volwassenen – ik schreef dit soort romans aanvankelijk alleen voor de jeugd – er niet doorheen kreeg bij de uitgevers. Zij geloofden niet dat daar een markt voor was.' De omweg die ze koos leidde naar de thriller waarmee ze uiteindelijk bij het grote publiek bekend en geliefd werd. 'Eigenlijk dacht ik al wel, dat het leuk zou zijn om eens een keer over iets anders te schrijven dan geschiedenis. Ik had een verhaal voor een thriller in mijn hoofd, *De Reünie* (2004),

en dacht: laat ik het gewoon eens proberen.' Het succes van dat boek overviel haar compleet. Simone: 'Met mijn jeugdboeken verkocht ik er iets van 8.000 per jaar, opeens zat ik op 100.000 per jaar. Ik wist niet wat me overkwam. Dat smaakte naar meer. Ik had zoiets van: laat ik me eerst maar eens goed settelen in de wereld van de volwassenenliteratuur, een flink publiek aan mij binden. Dat lukte, ook de thrillers die na *De Reünie* kwamen scoorden dat het een lieve lust was.'

Intussen rijpte bij haar het idee om een historische roman over Jacoba van Beieren voor volwassenen te schrijven. 'Ik dacht: het moet toch wel gek gaan als ik na dat thrillersucces nog geen uitgever kan vinden voor een historische roman. En inderdaad, mijn uitgever wilde het toen wel. En ook dat boek was een schot in de roos. Er bleek wel degelijk een markt voor dat genre. Een van de volgende historische romans was *Nachtblauw*, het eerste in dat genre over Alkmaar. Die is de hele wereld over gegaan.'

Ze zwoer de thriller niet af, maar begon de verschillende typen boeken wel meer af te wisselen. 'Schrijven is schrijven, of je nou een thriller schrijft of een historische roman, ik zit helemaal in het verhaal, ga helemaal op in die wereld. Dat is altijd heerlijk. Maar historisch onderzoek doen is minstens zo leuk. Die hele puzzeltocht van tevoren. Overal naar toe, je komt de deur nog eens uit. Dat mis ik heel erg bij het schrijven van een thriller.'

Met het inslaan van de weg naar thrillers en historische romans voor volwassenen, raakte de historische roman voor de jeugd op de achtergrond. Een van de laatste was *Schijndood*, die in Alkmaar speelde. En daarbij bleef het. Ze heeft ontzettend genoten van dit genre, maar uiteindelijk vond ze het benauwend. Simone: 'Ik moest altijd rekening houden met een doelgroep van een jaar of twaalf, in hun belevingswereld blijven zitten. Dat ging wringen. Ik wilde vanuit mijn eigen belevingswereld en kennis schrijven en daar niet op inleveren omdat het anders te moeilijk zou worden voor kinderen.'

'Ik wil iemand recht doen en het niet te bont maken. Dat zou niet goed voelen, het verhaal moet wel grotendeels waar zijn.'

Dat er een markt zou kunnen zijn voor historische romans voor volwassenen merkte ze tijdens signeersessies rond haar jeugdboeken. 'Wanneer ik mijn historische jeugdromans ging signeren dan had ik altijd ook volwassenen aan mijn tafel staan. Die kwamen niet samen met hun kinderen. Die zeiden: Er is niet zoveel op dit gebied. Gewoon lekkere verhalen, boeiende achtergronden, geloofwaardig en betrouwbaar, die waren er niet. Ze

Floris V. Bron: onbekend.

bleven aangewezen op de boeken van Thea Beckman. Ik zag dus in de praktijk hoe breed mijn doelgroep was. Plus nog eens dat mijn jonge doelgroep met mij meegroeide: die werd ook ouder en was ook nog steeds op zoek naar dit soort boeken.'

Ze heeft er wel een verklaring voor dat de historische roman zo populair is. 'Ik denk dat mensen geïnteresseerd zijn waar hun wortels liggen. Dat kunnen de recentste wortels zijn, die van ouders en grootouders. Maar ze zijn ook geïnteresseerd in nóg langer geleden, hoe onze cultuur in elkaar zit. Veel oudere lezers moesten vroeger op school jaartallen uit hun hoofd leren, die kennen ze nog wel, maar ze weten niet meer precies hoe het in elkaar zat. Sommigen denken dat Jacoba van Beieren getrouwd was met Willem van Oranje. Ze vinden het leuk om alles weer eens op een prettige manier uitgelegd te krijgen.'

Daarnaast kun je vaststellen, betoogt Simone verder, dat we onderdeel zijn van een multiculturele samenleving

waarin terecht heel veel aandacht is voor andere culturen. Simone: 'Maar het leidt er wel toe dat mensen het fijn vinden om ook wat meer te weten te komen over hun eigen cultuur. Waar komen wij nou vandaan? Waarbij je overigens parallellen gaat zien met hoe ze vroeger met discriminatie en minderheden omgingen. Geschiedenis heeft heel veel te bieden, ook in het dagelijkse leven.'

Ze probeert altijd te vermijden dat haar historische romans uitleggerig worden. 'Wat je aan uitleg krijgt zit ingebed in het verhaal, in de belevenissen van de hoofdpersonen, in de dialogen, zodanig dat je eigenlijk niet in de gaten hebt dat je ook informatie krijgt. Dat is de leukste manier om iets van geschiedenis op te steken', zegt ze.

'Ik denk dat mensen geïnteresseerd zijn waar hun wortels liggen'

Dat werpt de vraag op hoe historici, die de neiging hebben hun bevindingen heel feitelijk, zeg maar droogstoppelig, op te schrijven, tegen haar werk aankijken. Simone: 'Zij vinden het heel mooi dat geschiedenis op deze manier nog wat breder getrokken wordt. Ze vinden het leuk dat er mensen van vlees en bloed gemaakt worden naar aanleiding van hun onderzoek en naslagwerken. En dat mag in romans. Dat verschil is heel duidelijk, een roman is iets anders dan non-fictie. Dat neemt niet weg dat de historische feiten in mijn boeken allemaal kloppen!'

Ze vult aan dat ze met haar fictieve personages altijd probeert zo dicht mogelijk te komen bij *hoe het gegaan zou kunnen zijn*. Simone: 'Maar in mijn boeken figureren ook personages die echt hebben bestaan en dan moet je een stuk voorzichtiger worden. Ik vind namelijk wel dat je het verhaal met respect voor die mensen moet opschrijven. En je moet altijd in 't oog houden of het geloofwaardig is dat mensen in die tijd zo gedacht en gesproken hebben zoals jij dat opschrijft. Ze moeten niet té eenentwintigste-eeuws worden. Heel vaak is er voldoende aanleiding om conclusies over hun karakter te trekken, op grond van hun gedragingen die geboekstaafd zijn. Maar je kunt ze ook weer niet te middeleeuws laten zijn. Zaken als het geloof speelden toen een veel grotere rol. Maar als ik ze op elke bladzijde op hun knieën laat vallen

gaat dat de lezer irriteren.' Ze vult haar historische romans altijd aan met een nawoord, een stukje non-fictie waarin ze haar keuzes verantwoordt. 'Ik probeer mensen daarmee duidelijk te maken hoe ik werk en ik krijg van historici te horen dat ze dat heel mooi vinden hoe ik daarin manoeuvreer. Er is respect voor.'

Simone van der Vlugt heeft intussen niet alleen historische fictie maar ook non-fictie op haar naam staan. *Wij zijn de Bickers* is geschreven in de trant van het werk van Geert Mak, die zij zeer bewondert. Er komt nog zo'n non-fictieboek en dat gaat over Alkmaar, onthult ze. Simone: 'In 2023 is het 450 jaar geleden dat we de Spanjaarden hebben verjaagd. Ik was al van plan om wat ik van Alkmaar weet in zo'n soort boek als *Wij zijn de Bickers* te gaan opschrijven en toen ik ontdekte dat 2023 een jubileumjaar is, dacht ik: hoe leuk zou het zijn om het in dat jaar te laten uitkomen? Het gaat over Alkmaar in de zestiende eeuw, maar dan ook die hele eeuw, niet alleen over Alkmaar Ontzet. Er is zoveel gebeurd in Alkmaar in die tijd, dat boek vul ik moeiteloos. Ik wil in dit geschiedenisboek non-fictie afwisselen met 'romanachtige stukjes', er zal een duidelijke scheidslijn zijn tussen fictie en non-fictie. Voor mij een nieuwe vorm.'

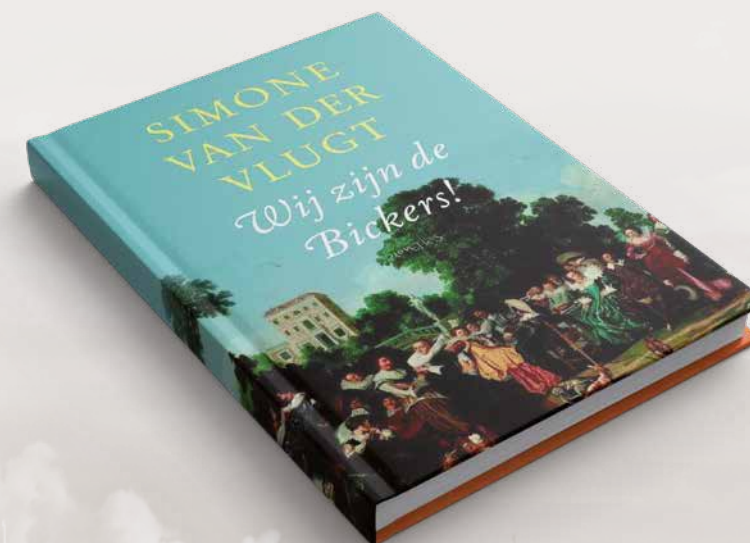
Daarnaast is ze bezig met een roman (fictie dus) over Willem II en zijn zoon Floris V. Dat boek zal volgend jaar verschijnen. Simone: 'Het speelt zich voor een groot gedeelte af in Alkmaar en het gaat over de strijd tegen

de West-Friezen, over dat we stadsrechten krijgen en dat we een muur om de stad gaan bouwen. In feite heeft Willem II Torenburg en de andere dwangburchten bij Alkmaar gebouwd. Floris heeft daarop voortgebouwd. Floris heeft dus de Munnikenweg niet aangelegd, dat heeft Willem II gedaan. De Munnikenweg is een heel

Floris V heeft de Munnikenweg opgehoogd, er een dijkje van gemaakt

oude weg, mogelijk zelfs nog ouder dan de tijd van Willem II. Waarschijnlijk dateert hij uit de twaalfde eeuw. Willem II heeft hem laten verbeteren omdat hij er gebruik van maakte voor zijn veldtochten tegen West-Friesland. Omdat hij toen al rooms-koning was, werd de weg Koningsweg genoemd. Floris V heeft de Munnikenweg opgehoogd, er een dijkje van gemaakt. Pas na de bouw van het nabijgelegen klooster kwam langzamerhand de naam Munnikenweg in gebruik. Dat Willem II de Munnikenweg heeft laten aanleggen staat onder meer in de *Vaderlandsche Historie* van Jan Wagenaar (1749) en in *Alkmaar en zyne geschiedenis* van Simon Eikelenberg (1739).'

Simone vervolgt: 'Wanneer ik in Heerhugowaard fiets denk ik: dit was toen allemaal water! En daar ging Willem

Simone van der Vlugt bewondert schrijver Geert Mak zeer. Foto: ANP/ Inge van Mill

Craaf Willem II. Bron: onbekend.

Il toen het was dichtgevroren met zijn paard overheen richting Hoogwoud (waar de West-Friezen een einde maakten aan zijn leven toen hij door het ijs was gezakt, red.). Dat zie ik dan helemaal voor me. Ik kan op zulke momenten zo blij zijn dat tot dusver niemand er iets mee heeft gedaan. Het heeft ook een keerzijde: omdat er heel weinig over is geschreven, is er ook weinig waaraan ik houvast heb. Gelukkig heb ik een heel interessante samenwerking met de stadsarcheoloog van Alkmaar, Nancy de Jong. Zij promoveert over een paar jaar op Floris V. Zij doet hetzelfde onderzoek naar Willem II en Floris V als ik. We hebben onze krachten gebundeld. Ik krijg de nieuwste inzichten over hoe dingen zijn gegaan, hoe mooi wil je het hebben? Voor mijn verhaal is dat heel belangrijk. Ik begin mijn verhaal met Willem II, ik moet hem allerlei beslissingen laten nemen, ik moet hem een strategie laten hebben hoe hij West-Friesland gaat veroveren, waarom hij zijn kastelen bouwt. Nu weet ik wat de gedachtelijn erachter is en dat is heel interessant. Dat hoor ik allemaal van Nancy de Jong.'

Hoe Simone van der Vlucht aan zo'n onderwerp als Willem II en Floris V komt? De schrijfster weet het zelf niet meer precies. 'Ik denk door die Munnikenweg. Dan fiets ik over die keienweg en denk: wat cool, hier heeft Floris nog overheen gegaloppeerd. Dat zie ik dan hele-

maal voor me. Ik ben denk ik tien jaar geleden al begonnen met informatie verzamelen over Floris. Dat viel me niet echt mee. En ik zag er niet meteen een verhaal in. Je kunt wel de benodigde informatie hebben, maar er moet ook nog een leuk verhaal te vertellen zijn. Als die man alleen maar een beetje oorkondes heeft zitten tekenen, wat moet ik daar dan mee? Maar toen ging ik eens naar zijn vader, Willem II, kijken en toen dacht ik: oh, nu komen we ergens. Maar ook nu wil ik er een niet-historische figuur naast hebben. Dat geeft meer vrijheid van handelen, dan kun je je ook onder de gewone Alkmaarders mengen.'

Details over het persoonlijk leven in vroeger tijden komen in non-fictieboeken dikwijls niet of nauwelijks aan bod, maar ze zijn wél interessant voor haar verhaal, vertelt Simone. 'We leven nu in gouden tijden. Al die boeken uit die tijd zijn gedigitaliseerd en vaak ook getranscribeerd. Werk van Melis Stoke, Floris V, kan ik gewoon doorlezen om te kijken wat ik kan gebruiken. Op internet kan ik ongelooflijk veel vinden. Voor dit boek hoef ik de archieven niet in. Ik kom nog wel in archieven, want ik vind het heel leuk om die oude documenten te zien, de handtekeningen even - stiekem - aan te raken. Dat is meer voor de beleving dan dat het echt nodig is. En om kennis te maken met de mensen van het archief die zaken voor mij uitzoeken.'

'Dan fiets ik over die keienweg en denk: wat cool, hier heeft Floris nog overheen gegaloppeerd'

Over hulp gesproken, Simone zegt 'veel hulp' van lezers te krijgen. 'Ik ben erg actief op de sociale media. Er komen weleens berichten binnen van mensen in de trant van: ik heb nog die en die boeken over Alkmaar en Floris V, heb je daar wat aan? Die mag je wel van mij lenen. Mensen die me op publicaties attenderen. Dat vind ik erg leuk.'

Twee boeken over Alkmaar in aantocht dus. Er is volgens de schrijfster zoveel te vertellen over Alkmaar, dan zijn er nog meer ideeën voor een boek waarin Alkmaar een rol speelt, denk je dan. Maar nee, zegt ze, 'ik heb daar op dit moment geen plannen voor. Maar dat kan altijd zo weer veranderen. Want als je onderzoek doet vind je draadjes en als je daaraan gaat trekken ontstaat er vaak een idee.

Maria Tesselschade misschien. Daar twijfel ik over. Ja, ze schreef, maar voor de rest maakte ze niet zoveel mee. Dan kan ik er wel allerlei dingen omheen gaan verzinnen, haar in allerlei avonturen storten, maar ik wil iemand wel recht doen en het niet te bont maken. Dat zou niet goed voelen, het verhaal moet wel grotendeels waar zijn.'

Vrouwenrechten staan (weer of nog steeds) in de belangstelling. Dat onderwerp gaat ook aan Simone niet voorbij. 'Mijn boeken, zoals nu ook *De kaasfabriek*, gaan vaak over vrouwenrechten. Over vrouwen die hun mannetje moeten staan, voor zichzelf moeten opkomen. Ik denk dat vrouwen toen niet heel veel anders waren dan ze nu zijn. We hebben nu meer vrijheid dan toen, maar qua karakter zijn we niet anders dan vrouwen in vroeger tijden. Er zijn altijd vrouwen geweest die op de barricaden stonden en die als het niet rechtuit kon, links- of rechtsom hun doel probeerden te bereiken. Ik vind het mooi om die verhalen eruit te vissen en bij het publiek neer te leggen en daarmee te zeggen: er is een lange weg gegaan, we zijn er nog niet helemaal, maar we zijn wel een heel eind gekomen.'

Haar liefde voor Alkmaar komt uit haar jeugd. Ze is geboren in Hoorn, woonde vanaf haar twaalfde in Julianadorp en kwam pas op haar negentiende in Alkmaar wonen. Simone: 'Mijn ouders kwamen hier vandaan, mijn grootouders van beide kanten ook. Van mijn vaders kant woonden ze in de Lyceumstraat, van mijn moeders kant in de C.W. Bruinvisstraat, vlakbij de

Alkmaarderhout. Ik was als kind daardoor heel veel in Alkmaar. Wanneer ik bij mijn oma in de Bruinvisstraat was, ging ik met mijn broertje altijd in de Hout spelen, en naar de apenkooi. Alleen de wat oudere Alkmaarders weten nog dat hij er heeft gestaan. Daarom beschouw ik mezelf toch als een Alkmaarse.'

Haar ouders hebben, vertelt ze, in Alkmaar veel herinneringen. 'Wanneer ik met ze door de stad loop is het: hier ging ik op school, hier ging ik op dansles, hier is het Gulden Vlies, daar hadden we ons verlovingsfeest. Dat bindt mij heel erg aan de stad, ook al kom ik hier niet vandaan. Dan is het toch alsof je per ongeluk ergens anders geboren bent maar eigenlijk hier had moeten zijn, zo voelt het een beetje. Ik voel me een Alkmaarse, ik hou echt van Alkmaar.'

Een van de laatste officiële daden van Piet Bruinooge als burgemeester van Alkmaar, was vorig jaar het uitreiken van een koninklijke onderscheiding aan Simone van der Vlucht. 'Een heel mooi moment' vindt ze zelf. 'Het is door mijn man Wim in gang gezet. Die had onthouden dat ik bij de uitreiking van een onderscheiding aan Thea Beckman had gezegd (ik was toen achtentwintig, ik kwam net kijken als schrijfster): als ik ooit heel veel boeken heb geschreven, hoop ik dat ik ook een lintje krijg. Ik had het al mooi gevonden als ik de erespeld van de gemeente Alkmaar zou hebben gekregen. Misschien wel in 2023, ha ha?'

Koninklijke onderscheiding uitgereikt door Piet Bruinooge.

Bron: www.simonevandervlucht.nl/koninklijke-onderscheiding-simone-van-der-vlucht

BERTJE DOPERWTJE

De rubriek waarin redacteur Lisa Oskamp bekende en minder bekende Alkmaarders interviewt over hun band met geschiedenis. Dit keer de visie van Bertje Doperwtje, de zanger en straatfilosoof van wie elke Alkmaarder wel een keer een optreden heeft meegemaakt.

WAAR IN DE HISTORISCHE BINNENSTAD VAN ALKMAAR KOMT U GRAAG?

Ik kom graag overal in Alkmaar. Vooral de Langestraat is mijn thuis, met de plek voor de Hema heb ik een speciale band.

HOE VIERT U 8 OKTOBER?

Bij de lampionnenoptocht probeer ik altijd aan het begin van de route te staan en te spelen. Al die kinderen zien mij dan. Als de laatste voorbij is, ga ik snel naar het einde en zeg ik: 'Heb je mijn broer gezien?'. Op 8 oktober ga ik de stad in en spelen en als de optocht komt, houd ik mijn mond.

WAT VINDT U VAN DE TRADITIE VAN 8 OKTOBER?

Het is goed dat we dat elk jaar vieren. Overdag de optocht en 's avonds bandjes en bier verbindt de mensen met de stad. Het geeft Alkmaar iets wat niet elke stad heeft. Ze moeten van Alkmaar geen bloemenstad maken, dat is Haarlem. Wij hebben de kaasmarkt en 8 oktober en we hebben natuurlijk mij!

WAT VOOR HERINNERINGEN HEEFT U AAN DE GESCHIEDENISLESSEN OP DE MIDDELBARE SCHOOL?

Eigenlijk heb ik niet zo mijn best gedaan op school. Ik zag het belang ervan toen niet. Als geschiedenisles wordt gekoppeld aan dingen die in de stad te zien zijn, geeft dat impact en verbondenheid. Denk bijvoorbeeld aan de struikelstenen die overal liggen.

WAT ZOU ELK KIND OP SCHOOL MOETEN LEREN OVER GESCHIEDENIS?

Je zou meteen moeten beginnen met de vraag: waar

kom je vandaan? Waarom is Alkmaar anders dan Haarlem of Schagen? Waar vind je de echo van toen terug? Als kinderen meer leren waar ze vandaan komen, waar ze wonen en wat dat betekent dan hebben ze veel meer respect voor anderen en voor hun woonplaats.

WELK NUT HEEFT GESCHIEDENIS VOLGENS U?

Zelfbewustzijn. We kunnen leren van geschiedenis en hoe we het in het nu en in de toekomst anders moeten doen. Er is tegenwoordig een hoop te doen over standbeelden over slavernij en over J.P. Coen. Mensen willen die beelden weghalen. Persoonlijk wil ik die laten staan, want hij was toen een held. De mening en de visie van mensen kunnen namelijk veranderen. Dit kun je zien doordat deze standbeelden er nog staan. Mensen die wij nu helden vinden, kunnen later worden gezien als schoft.

Het Beatles Museum. Foto: Azing Moltmaker

WAT IS VOLGENS U EEN ONONTDEKTE HISTORISCHE PLEK IN ALKMAAR?

Mensen moeten sowieso veel meer omhoogkijken. Kijk eens naar die geveltjes, loop eens door de straatjes en stel je voor dat je een paar honderd jaar terug in de tijd bent en hoe het er toen uit zag. Voor mij is de stad ook een levend ding met alles erop en eraan. Als er een rotte plek is of een puist, haal je die weg. In de Jan de Heemstraat is er een daklozenopvang, ik vind het beschamend dat dit nodig is. Die mensen hebben geen eigen plek en die moet gerealiseerd worden.

ALS U EEN DAG TERUG ZOU MOGEN IN DE ALKMAARSE GESCHIEDENIS, NAAR WELK JAAR VERTREKT U DAN?

Ik heb die behoefte niet. Mensen hebben het behoorlijk moeilijk en zwaar gehad. Ik ben blij dat we nu verder zijn en ik hoop dat we op een goede manier verder kunnen, met plek voor iedereen. Het moet gaan om de mensen en de stad en niet om het geld wat eraan te verdienen valt.

WAT IS UW FAVORIETE ALKMAARSE MUSEUM?

Het Beatles Museum vind ik fantastisch, het is het grootste Beatles-museum ter wereld. Azing Moltmaker heeft het opgebouwd. Hij praat alleen maar over The Beatles! Het Stedelijk Museum is ook mooi, al is het pand foeilelijk.

VOOR WIE ZOU U EEN STANDBEELD NEERZETTEN IN DE STAD?

Voor mijn moeder, maar zij komt niet uit Alkmaar. Ik zou wel het beeld van Truus Wijsmuller willen herplaatsen. Er stond op die plek een mooie lantaarnpaal en als je dit

beeld neerzet bij een speeltuin is er een link met wat ze heeft gedaan. Het gaat erom dat ze levens van kinderen heeft gered en dit wordt concreter als het beeld staat op een plek waar kinderen zijn.

Parkhof. Bron: Monumentenzorg gemeente Alkmaar.

ALS U EEN (HISTORISCHE) DOCUMENTAIRE ZOU MOGEN MAKEN WAARIN ALKMAAR EEN ROL SPEELT, WAAR ZOU DEZE OVER GAAN?

Over Parkhof, een poppodium in het IJkgebouw. Dit was de plek waar mensen kwamen die nergens anders terecht konden. Op een gegeven moment moest dit weg. Als je een gemiddeld karakter hebt, kun je gemakkelijk genieten. Als je een hoekig karakter hebt, is dat moeilijker. Met gelijkgestemden gaat dat beter. Parkhof was een thuis voor veel mensen. Ik zou vertellen hoe die mensen elkaar hielpen en hoe een aantal mensen nog steeds met elkaar contact heeft vanuit die tijd.

DE STRIJD VOOR HET VROUWEN- KIESRECHT

BESTUURSLEDEN VAN ALKMAARSE AFDELINGEN

Marlies ten Berge

In 1919 kwam er na een lange strijd actief kiesrecht voor vrouwen. Het eerste deel van dit artikel ging over de oprichting van twee Alkmaarse verenigingen voor vrouwenkiesrecht, de Bond voor Vrouwenkiesrecht en de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht. Dit deel gaat in op de bestuursleden. Wie waren zij en hoe probeerden zij hun doel te bereiken?

BESTUURSLEDEN VAN HET EERSTE UUR

De Vereniging voor Vrouwenkiesrecht (VvVK) werd in de beginfase geleid door zes vrouwen. Als je zoekt naar meer informatie over de vrouwelijke bestuursleden moet je het spoor van de man volgen. De positie van vrouwen werd bepaald door het beroep van hun vader, het wel of niet getrouwd zijn, en na een huwelijk door de functie/status van hun echtgenoot. Hieronder ga ik kort in op de achtergrond van de zes bestuursleden, omdat dit iets zegt over wie precies de aanjagers waren in de strijd om het vrouwenkiesrecht.

Mevrouw G. Overduin was volgens het krantenbericht de eerste presidente van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht. De G is een typefout. Het blijkt te gaan om Christina Kaan, geboren in 1862 in Wieringerwaard en in 1886 gehuwd met dr. J.C. Overduin, arts, stadsgenees- en

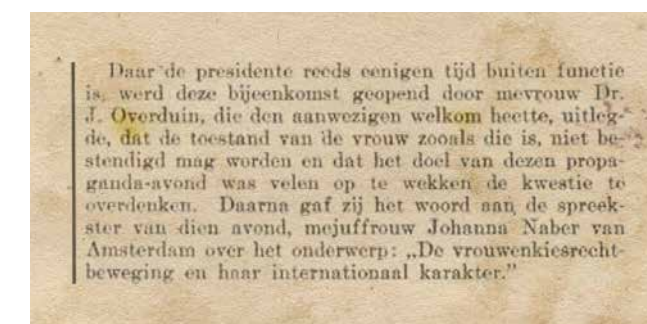
verloskundige en voorzitter van Het Witte Kruis Alkmaar. Het echtpaar was doopsgezind, had twee dochters en woonde op het Verdrongenoord 59. Christina was in november 1907 ook benoemd tot lid van de 'dames-commissie van bijstand voor het toezicht op het onderwijs in de handwerken'.¹ Op de ledenlijst van 1908 vinden we haar in de functie van vice-presidente en behalve haar man is ook haar jongste dochter Alida lid. Het gezin Overduin verhuisde in oktober 1908 naar Amsterdam. Daar slaagde de dochter, mejuffrouw A. Overduin, in 1912 voor het artsexamen.

Mevrouw S. A. C. Verdam-Diephuis (Sietske Anna Clara) was geboren in 1858 in Drachten. Ze was al vroeg betrokken bij de vrouwenzaak en de politiek, want haar naam komt voor als bestuurslid van het internationale damescomité "Alcmaria" voor het verstrekken van hulp

aan de vrouwen en kinderen in de concentratiekampen in Zuid-Afrika.

In het adresboek van 1909 wordt ze genoemd als mevrouw J. Verdam, naar haar echtgenoot dus. Haar man was advocaat en procureur bij de rechtbank, president-commissaris van de Volksbank. Ze woonden op Langestraat 67. Ze was van remonstrantse huize, haar man en kinderen waren 'zonder godsdienst'. Haar dochter was in 1904 naar Leiden vertrokken, waarschijnlijk om te studeren. Zij zelf was net als mevrouw Overduin in 1906 lid van de 'commissie van bijstand voor het toezicht op het onderwijs in de handwerken'. Ze vroeg ontslag uit deze commissie in 1908 en de redenen waarom zij dat deed, heeft ze helder verwoord in een ingezonden brief in de Alkmaarsche Courant van 26 oktober. Het is illustratief voor de positie van vrouwen in de (gemeente)politiek:

"Toen eenige jaren geleden op voorstel van B. en W. zelf, die Damescommissie werd ingesteld, mocht deze verwachten, dat zij ook zou worden geraadpleegd over de besluiten en maatregelen die betreffende het onderwijs in de handwerken werden genomen." Dat bleek tegen te vallen. De raad bepaalde dat een helpster aangesteld zou worden als een klas meer dan 30 leerlingen telde, zonder de commissie haar mening te vragen. Toen de dames een leerplan dat in Rotterdam succesvol werd toegepast bestudeerden en een voorstel schreven voor een nieuw leerplan voor Alkmaar werd hen bij overhandiging meegedeeld dat er net een nieuw leerplan door B&W was goedgekeurd en al in gebruik genomen. Bij een bezoek aan de Openbare Burgerschool constateerden de dames dat ze niet eens in kennis waren gesteld van de nieuw aangeschafte banken. Toen vervolgens een van de raadsleden verkon-

Artikel in de AC van 27-2-1908 waaruit blijkt dat mevrouw dr. J. Overduin vice-presidente was van de VvVK Alkmaar.

digde "dat de dames niet veel lust en ambitie in hun werk betoonden" was de maat vol. Wat wilde de raad eigenlijk? "Dat de dames steeds tevreden bleven voortgaan met tal van pogingen om aansluiting van het onderwijs met de huishoudschool (...) voor te bereiden en aan te bevelen zonder dat ooit van die pogingen eenige nota genomen wordt?"

In 1908 was zij presidente van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, maar ze zou dat maar kort blijven. Van de bijeenkomst van 27 februari 1908 meldt de *Alkmaarsche Courant*: "Daar de presidente reeds eenigen tijd buiten functie is werd deze bijeenkomst geopend door

De positie van vrouwen werd bepaald door het beroep van hun vader of hun echtgenoot

mevrouw dr. J. Overduin³⁹. Als vice-presidente en later als gewoon bestuurslid bleef ze echter actief tot in 1919. De eerst genoteerde contributiebetaler van de VvVK was mr. F.H.G. van der Hoeven, advocaat en procureur bij de rechtbank (deken), raad van toezicht en discipline en bestuurder van o.a. het gymnasium en de ambachtsschool, commissie van toezicht op middelbaar onderwijs en andere scholen. Ook zijn echtgenote, H. van der Hoeven-Logeman was lid. Ze woonden op Langestraat 68 en waren hervormd. Hun dochter Elizabeth was geboren in 1873, dus in 1907 34 jaar oud en woonde bij haar ouders. Zij werd in oktober 1907 nog niet genoemd maar werd als snel eerste secretaris en vervolgens presidente van de Alkmaarse afdeling van de VvVK. Ze werd op 30 november 1912 ook gekozen tot landelijk bestuurslid en zou veel van zich doen horen.

Mevrouw Antonia Frederica Bossert-Zaadnoordijk was getrouwd met Hendrik Bossert, die een winkel dreef in goud- en zilverwerken en luxeartikelen. De winkel was gevestigd op Huigbrouwerstraat 11 en waarschijnlijk dreeven ze de winkel samen. Hun dochter, geboren in 1885, had dezelfde voorletters. In 1915 waren ze tegelijkertijd bestuurslid: moeder als vice-presidente en dochter als penningmeesteresse. In de ledenlijst vond ik ook nog een andere dochter J.M. Bossert en een A. Bossert die op Varnebroek 4 woonde.

Presentielijst Bond. Bron: Archief Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht (1899-) 1907-1920 (-1927)

Foto van Cornelia de Lange Tigler-Wybrandi. Bron: Oud Alkmaar dec 2001, pag 93.

Mevrouw Boelmans ter Spill-Boon was als Neeltje Boon in 1856 in Hoogezand geboren. Na haar huwelijk verhuisde ze in 1883 naar de Langestraat 79 in Alkmaar waar haar man agent van de Nederlandsche Bank werd. Het gezin kreeg zes kinderen en was welvarend. Ze hadden bijvoorbeeld een zomervilla in Egmond aan Zee en in de nalatenschap van Neeltje (1928) bevond zich 'een café met tennisbaan en vruchtbare tuingrond' van ruim 64 aren groot en gelegen op de hoek Zuiderhoutlaan en Zandersloot.⁴ Hendrik Boelmans ter Spill werd advocaat en procureur bij de rechtbank en was vanaf 1890 tot 1915 gemeenteraadslid in Alkmaar en in de periode 1901-1914 wethouder. Neeltje hield zich bezig met allerlei verenigingsbesturen. In de adresboeken van Alkmaar komen we haar tegen als bestuurslid van de 'Algemeene Nederlandsche vrouwenvereniging Tesselschade' (1897), als presidente van de 'Protestantse Vrouwenvereniging' (1912) en als regentesse van het Burgerweeshuis. Verder was ze in 1909 betrokken bij het 'Nederlands genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, vrouwenafdeling', en was ze presidente van de 'Vereniging voor Kinderkleding' (1906) waarvoor ze in 1901 een plan had ingediend.⁵ Toen Hendrik in 1915 overleed, verhuisde ze naar Bussum. Mevrouw J.F. Ternooy Apel was de echtgenote van J.F. Ternooy Apel, dominee bij de Evangelisch-Lutherse gemeente, en al direct geïnteresseerd in het vrouwenkiesrecht. Zijn echtgenote werd in 1854 geboren onder de naam Sara Margaretha Anna Wehlburg. In 1900 woonde het echtpaar op

Wilhelminalaan 23. Ze werd bestuurslid, maar komt niet zelf op de contributielijst voor. In het adresboek van 1909 vond ik mevrouw Ternooy Apèl- Wehlburg die presidente was van de 'vereniging voor verbetering van vrouwenkleding'. Haar bejaarde moeder, de weduwe C.H. Wehlburg, woonde ook op de Wilhelminalaan.

BESTUURSLEDEN VAN DE BOND

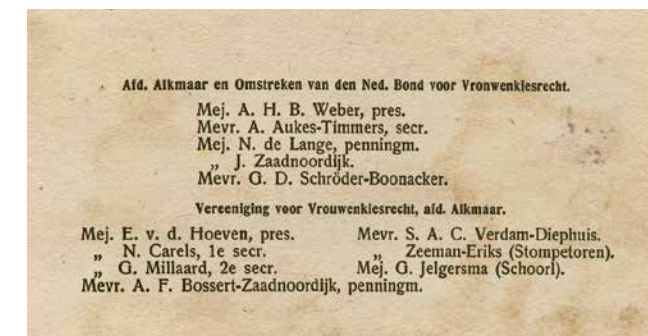
De Bond voor Vrouwenkiesrecht had in de beginjaren drie bestuursleden. Anna Aukes-Timmer werd president van de Bond. Ze werd in 1862 in Krommenie geboren en woonde vanaf 1888 in Alkmaar. Voor haar huwelijk was ze onderwijzeres. Haar man was hoofd van de Burgerschool in de Brillesteeg en ze woonden op Oudegracht 176. Anna kreeg twee dochters en zette zich in op maatschappelijk terrein en in de politiek. Ze was onder andere bestuurslid van de 'Vereniging voor de Verbetering van Vrouwen- en Kinderkleding', lid van de Armenraad en bestuurslid van de 'Vrijzinnig Democratische Vrouwenclub'. Ze werd presidente van de Bond, later secretaris.

Als afgevaardigde van de afdeling Alkmaar was ze betrokken bij de landelijke vergaderingen van de Bond. C.H. de Lange Tigler-Wybrandi werd als Cornelia Wybrandi in 1859 in Leeuwarden geboren. Ze groeide op in een rijke, doopsgezinde familie en haalde, niet heel deftig, haar akte voor onderwijzeres. Ze trouwde in 1886 met

De bestuursleden van de Bond waren natuurlijk niet helemaal representatief voor de gewone leden

Pieter de Lange, directeur/eigenaar van de zeepfabriek 'De Ankers' in Alkmaar. Het gezin woonde op Langestraat 46. Rond de eeuwwisseling werd Cornelia actief in allerlei besturen en clubs. Zo zette ze zich in voor de Alkmaarse afdeling van de reformbeweging. In 1899 werd de Vereniging voor verbetering van vrouwenkleding opgericht en tussen 1900 en 1902 was Cornelia voorzitter van een afdeling in Alkmaar (ook Grundlehner-Konig en Aukes-Timmer waren daarbij). Ze werd regentes van het Burgerweeshuis, nam plaats in het bestuur van de Leeszaal, was secretaresse van de Vereniging Tesselschade, zat in een comité voor de belangen van 'gevallen' dienstboden en ze was vele jaren presidente van 'De Moederlijke Sociëteit van Weldadigheid'.

C.C. de Wolf - van Doorninck kwam uit Deventer. Catharina's vader was officier. Haar moeder overleed toen ze zeven jaar oud was en haar vader hertrouwde in 1892 met jonkvrouwe A.J. Gevaerts. Catharina trouwde in 1906

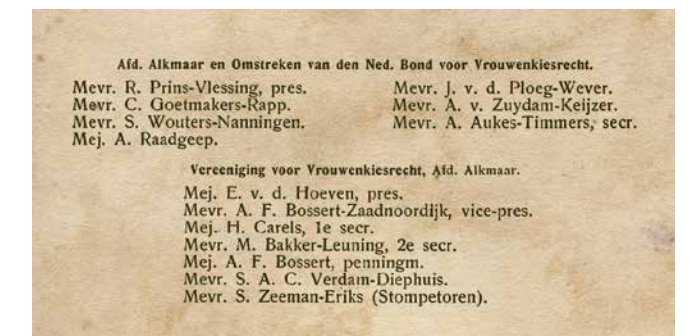
Bestuursleden van de Bond en de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht in 1912. Bron: Regionaal Archief Alkmaar, adresboek 1912.

met P.M. de Wolf. Hij werd om gezondheidsredenen afgekeurd en aangesteld als leraar in de wis- en natuurkunde aan de Cadettenschool in Alkmaar. Het echtpaar kreeg drie kinderen, ze woonden op Kennemerstraatweg 99 en regelmatig verscheen in de krant een advertentie voor een dienstbode, zoals gebruikelijk in die kringen.

De bestuursleden van Bond en Vereniging waren natuurlijk niet helemaal representatief voor de gewone leden, maar we kunnen wel concluderen dat het dames waren uit de gegoede stand, meestal van middelbare leeftijd, met echtgenoten die arts, jurist, dominee of officier waren, vaak liberaal, hervormd, doopsgezind of zonder religie. Ze hadden geen eigen baan, maar waren wel actief in allerlei verenigingen die meestal betrekking hadden op typische vrouwenzaken en getuigden van een vooruitstrevende inslag. Dat waren ook de organisaties waar ze elkaar tegenkwamen.

PROPAGANDA BIJEENKOMSTEN

Zowel de Vereniging als de Bond voor Vrouwenkiesrecht hielden bijeenkomsten in zaaltjes van De Unie of de Harmonie. De beschrijving in de Alkmaarsche Courant van 27 februari 1908 van een bijeenkomst van de VVK is wel typerend: het was een gezellige bijeenkomst (met kleine tafeltjes waarop vaasjes met bloemen prijken en in de pauze werd door jongedames thee met koekjes gepresenteerd), met een spreekster van naam (Johanna Naber) met een serieus onderwerp (de internationale strijd), en na de pauze werd een mooi muziekprogramma ten gehore gebracht. De meeste bijeenkomsten kregen een uitgebreid verslag in de krant. Van 15 tot 21 juni 1908 werd in Amsterdam het vierde Internationale Congres van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht gehouden.

Bestuursleden Bond en de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht in 1915. Bron: Regionaal Archief Alkmaar, adresboek 1915.

wenkiesrecht gehouden. Het werd een groot succes en leverde in ieder geval veel aandacht op voor de strijd voor het vrouwenkiesrecht. Zo werd bijvoorbeeld ook een Mannenbond opgericht, die intensief propaganda voerde. Ook in Alkmaar groeide het aantal voorstanders van vrouwenkiesrecht, hoewel de tegenstanders hen in aantallen verre overtrof. Katholieken en protestanten wilden niet ingaan tegen Gods orde en de man als hoofd van het gezin, en de socialisten waren op zich niet tegen maar wensten eerst het kiesrecht voor de mannelijke arbeiders te veroveren.

Op 15 juni 1910 werd de eerste keer vrouwenkiesrechtstag gevierd, twee jaar na dit Internationale Congres. Dat gebeurde ook in Alkmaar en de Alkmaarsche Courant deed zeer uitgebreid verslag: "De Alkmaarsche afdeling (van de VVK, MtB) had een voor dezen eersten propagandadag aardig programma samengesteld. Met den trein van 10.17 kwamen 14 leden van de afdeling Helder, 12 van Schagen en 11 van Winkel. Zij werden namens het bestuur van de Alkmaarscheafdeling aan het station ontvangen en nadat zich eenige Alkmaarsche leden hadden aangesloten werd een wandeling naar het Victoriepark gemaakt waar bij het beeld halt werd gehouden. Mejuffrouw Martina Kramers uit Rotterdam

Elizabeth van der Hoeven. Bron: Atria F680-91.

hield daar een rede... Zij herinnerde eraan dat op de plek waar het beeld thans staat, drie eeuwen geleden de vrouwen meevochten voor de vrijheid. Dat doen zij thans nog. Er is evenwel een groot verschil in den tijd van toen

Er waren nieuwe ontwikkelingen. Het ledental groeide, de dames van het eerste uur namen hun dochters mee

en nu, was het toen een strijd tegen den godsdienst, nu is het een tegen het vooroordeel, waarmede de godsdienst niets te maken heeft. De overwinning moet dan ook een geheel andere zijn, de vrouw moet haar burgerrecht verwerven tot heil der gansche maatschappij."

NIEUWE BESTUURSLEDEN

Inmiddels waren er ook ontwikkelingen in de Alkmaarse afdelingen van Bond en Vereeniging. Rond 1911 was mejuffrouw A.B.H. Weber presidente van de Bond in Alkmaar geworden. Ze was in 1867 te Middelburg geboren en in 1894 naar Alkmaar gekomen. Ze was muziekonderwijzeres en verbonden aan de Muziekschool. Daarnaast dirigeerde ze een dameskoor en was ze bestuurslid bij de Openbare Leeszaal en Boekerij. Ze woonde als ongehuwde dochter bij haar ouders aan het Kennemerpark, later aan de Oudegracht en de Nieuwlandersingel. In 1912 waren haar beide ouders overleden en woonde ze alleen. Zelf overleed ze op 5 juni 1914, 47 jaar oud. Na haar overlijden werd mevrouw R. Prins-Vlessing presidente. Ze was in 1879 op Texel geboren en kwam uit een joodse familie. Ook zij was lid van het bestuur van de Openbare Bibliotheek en actief in vele andere besturen, zoals de Noord-Hollandse Vereeniging "Het Witte Kruis" en de Sociëteit van Moederlijke Weldadigheid. Anna Aukes-Timmer bleef als secretaresse zeer actief in het bestuur.

Ook in de VVK waren er nieuwe ontwikkelingen. Het ledental groeide, de dames van het eerste uur namen hun dochters mee, er waren meer jonge vrouwen met een opleiding en andere beroepsgroepen werden actief. Op 30 november 1912 werd presidente Elizabeth van der Hoeven uit Alkmaar gekozen in het landelijk hoofdbestuur van de VVK. Op dat moment telde de vereniging 14.000 leden en 120 afdelingen.⁶ Ze was zeer actief,

Oproep aan Alkmaarse vrouwen mee te doen aan de protestbijeenkomst in Den Haag. Bron: AC 24-4-1913 en 26-4-1913.

Bossert en Carels in 1910. Bron: Atria 100004005.

schreef meerdere vlugschriften, stukken in de krant en werkte mee aan het herdenkingsboek dat geschreven werd bij het 25-jarig bestaan van de VVK in 1919. Daarin schreef ze het stukje "Echte Parels" waarin ze de lof zong van twee heel jonge en actieve Alkmaarse bestuursleden: "Ze hebben elk een drukke betrekking. In hun krap toegemeten vrije tijd gaven ze steeds opgewekt hun werkkraft aan onze zaak, als 't moest, zelfs hun nachtrust. Een vrouwenkiesrechttocht in een kleine stad te organiseren (...) dat was nog een bedenkelijke onderneming. De twee vriendinnen deden dat kalmweg, liepen zelf met de banier vooraan ..." De twee parels die hier geëerd werden waren Nelly Carels en Antonia Bossert, die ook goede vriendinnen waren.

Nelly Carels was in 1889 in Amsterdam geboren, dochter van een winkelier aan de Keizersgracht. Ze volgde een opleiding aan de Amsterdamsche Huishoudschool en kreeg in 1910 een aanstelling als docente was- en strijkinrichting aan de Huishoudschool op de Oudegracht. Ze woonde eerst op Mient 14, later op Mient 27 en stond geregistreerd als ongehuwd en zonder godsdienst. In 1912 stond ze in het adresboek als eerste secretaresse van

de VVK en ze zou dat tot 1919 blijven. Mejuffrouw A.F. Bossert was de dochter van mevrouw A.F. Bossert, vice-presidente van de VVK, en Hendrik Bossert die winkelier was in de Huigbrouwerstraat. Ze bleef ook ongehuwd en zou veel later die winkel overnemen.

DE VROUW 1813-1913

In 1913 deed de regering Heemskerk een voorstel voor een grondwetswijziging. Het bleek echter uitsluitend over uitbreiding van het mannenkiesrecht te gaan. In de Memorie van Toelichting stond zelfs nadrukkelijk dat men geen vrouwenkiesrecht op het oog had. Het leidde tot enorme verontwaardiging in de vrouwenbeweging en een grote protestmeeting op 4 mei 1913 in Den Haag onder leiding van Aletta Jacobs. Er waren afgevaardigden van twaalf vrouwenverenigingen (ook uit Alkmaar) en ook sprekers uit de vier linkse politieke partijen voerden het woord.

In dezelfde meimaand van 1913 werd een grote tentoonstelling geopend in Amsterdam. Het was honderd jaar geleden dat Nederland bevrijd was van de Franse bezetters, het was verkiezingsjaar en het Vredespaleis in

Den Haag werd geopend. Een goed moment om aandacht te vragen voor de vrouwenbeweging. Het moest de bezoeker de indrukwekkende vooruitgang op het gebied van vrouwenarbeid en vrouwenbeweging laten zien sinds de tentoonstelling Vrouwenarbeid van 1898. Het onderwerp vrouwenkiesrecht stond niet centraal, maar kreeg wel een eigen ruimte waarin onder andere een vergelijking werd getrokken tussen Nederland en andere landen (met en zonder vrouwenkiesrecht).

In verschillende gemeentes waren plaatselijke comités gevormd om belangstelling voor de tentoonstelling te wekken. Het Alkmaarse comité organiseerde een feestavond in de Harmonie, waar liedjes uit de negentiende en twintigste eeuw werden gezongen, een blijspelletje werd opgevoerd en gymnastische oefeningen door dames werden gegeven.⁸

Had het resultaat? Nee. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1913 was er een meerderheid voor socialisten en liberalen. Premier Cort van der Linden beloofde snel met voorstellen te komen die het algemeen kiesrecht (voor mannen dus) moesten realiseren. Wel zouden de belemmeringen voor vrouwenkiesrecht in de grondwet worden weggenomen.

In het laatste deel van dit artikel is te lezen dat de maat vol is. Alles wordt uit de kast gehaald om het vrouwenkiesrecht ingevoerd te krijgen.

Boeven en vrouwen, zoo zegt de wet,
Zal 't recht tot stemmen worden belet.
Het groote onderscheid tusschen die twee,
Deel ik hieronder U duidelijk mee :

HIJ, de misdadiger mag vrij,
Zoodra zijn straftijd is voorbij,
Gaan stemmen — niemand, die 't verbiedt.
ZIJ, die nooit kwaad deed, mag dit niet!

3. (uit: *De Wereld*, 22-12-1911)

Protest voor vrouwenkiesrecht. Bron: De Wereld, 22-12-1911.

NOTEN

1. *Alkmaarsche Courant*, 6-11-2007.
2. *Leids Dagblad*, 24-7-1901.
3. De titel *dr.* hoort dus niet bij mevrouw Overduin maar bij meneer Overduin.
4. Rob Leijen, "Een oude foto met vraagtekens" in *Geestgronden*, 1 augustus 2008 en advertentie in de *Alkmaarsche Courant* 19-11-1927.
5. *Regionaal Archief Alkmaar*, bibl: 2 A 12 T.
6. *Leeuwarder Courant*, 10-12-1912.
7. *Gedenkboek*, blz. 100.
8. *Alkmaarsche Courant*, 31-1-1913.

VERENIGINGSNIEUWS

TERUGBLIK OP DE LEDENVERGADERING

De tweede Algemene Ledenvergadering in het coronatijdperk vond plaats op 13 april in de Remonstrantse Kerk aan het Fnidsen. In deze ruim 400 jaar oude historische ambiance hebben wij een moderne vergadering kunnen houden. Toehoorders en toekijkers bleven noodgedwongen thuis, maar met camera's, microfoons en andere technische installaties kon het bestuur toch de HVA-activiteiten en -plannen toelichten.

Het verslag van deze vergadering is te vinden op onze website. We noemen hier een paar van de belangrijkste punten.

Eerst stonden wij stil bij het overlijden van Joost Cox, de aimabele en deskundige man die de afgelopen jaren hoofdredacteur van ons tijdschrift *Oud Alkmaar* was. De opvolger van Joost in het bestuur en in de redactie van *Oud Alkmaar* is Ruud Kersten.

Netty Bleichrodt werd op afstand bedankt voor haar inzet in de afgelopen jaren. Zij wordt in het bestuur opgevolgd door Ellen van der Hoeven. Ellen zal voorzitter zijn van de commissies Wandelingen en Kunst & Geschiedenis.

De maximale zittingstermijn van 3 x 3 jaar voor Rob de Vries zat erop. Rob kon de vergadering niet online volgen. Het bestuur zal hem een andere keer feestelijk dank zeggen. De HVA-leden die digitaal konden stemmen, hebben alle voorstellen van het bestuur aangenomen. Zo zijn het jaarverslag, financieel jaarverslag, begroting 2021, nieuwe kascommissie en nieuw huishoudelijk reglement door de leden geaccordeerd.

De Oud Alkmaar Prijs 2021 is uitgereikt aan John Ibink, voor zijn grote inzet en enthousiasme voor projecten die hebben geleid tot behoud van Alkmaars stadsgeschiedenis en

cultuur. De lijst van projecten waar hij zich voor inzette is lang, waaronder die rond het schilderij *Vox Populi* en het standbeeld voor Truus Wijsmuller. De commissie van HVA-ereleden heeft John Ibink unaniem voorgedragen voor deze prijs, want ook zij weten dat het hem altijd gaat om de Alkmaarse geschiedenis.

Tot slot: wij hopen als bestuur van de HVA dat onze volgende ledenvergadering op de oud-normale manier kan plaatsvinden: in de Sociëteit aan de Varnebroek, met handen schudden, met een lezing die net zo boeiend wordt als die van Feyko Alkema deze keer was, en met een levendige nazit.

John Ibink bij het standbeeld van Tante Truus, een van de projecten waarvoor hij zich met groot enthousiasme inzette.

1946-2021

IN MEMORIAM SANDRA DE VRIES

Begin juni bereikte ons het droeve bericht dat Sandra de Vries is overleden. Zij is in Alkmaar het bekendst als directeur van het Stedelijke Museum Alkmaar in de periode 1981 – 2007. Naast die functie was zij jarenlang ook actief in de Historische Vereniging Alkmaar. Veel van onze leden kenden haar als bestuurslid en als lid

van de redactie van ons tijdschrift Oud Alkmaar in de periode 1996 – 2001.

Meteen bij haar aantreden tot de redactie van Oud Alkmaar gaf zij de aanzet tot een complete make-over van het blad. Het blad werd moderner, groter van formaat, met een vernieuwde en aantrekkelijker vormgeving. Deze vormgeving werd duidelijk gewaardeerd door de lezers en leidde in 2002 tot de uitreiking van de Oud Alkmaar-prijs aan het redactieteam van Oud Alkmaar. In haar bestuursfunctie bij de HVA was zij steeds bezig met het vergroten van onze kennis over het Alkmaarse erfgoed. Zij was actief in de onderwijsprojecten van de HVA en in die tijd verschenen ook artikelen van haar hand, onder meer over de luiken van het orgel in de Grote Sint Laurenskerk. In al haar projecten bleef zij oog houden voor een juiste balans tussen historie en kunsthistorie.

In onze herinneringen blijft zij een uitermate vriendelijke en bescheiden vrouw, met een duidelijke en goed onderbouwde mening. Zij was van groot belang voor de Historische Vereniging Alkmaar en voor Alkmaar als geheel en wij zijn haar dankbaar.

E-MAILADRES GRAAG!

Het afgelopen anderhalf jaar is maar weer gebleken hoe belangrijk het kan zijn dat het bestuur de leden per e-mail kan bereiken. Wilt u graag op de hoogte blijven van actuele zaken die spelen bij de vereniging (bijvoorbeeld via de nieuwsbrief) en hebben wij nog niet uw e-mailadres, geef dat dan alsnog even door via info@hvalkmaar.nl.

AANVULLING

Het artikel 'Bep Moene: De vier Alkmaarse jaren' (Oud Alkmaar 3, december 2020) is geschreven door Ton van der Lichte, zoon van Bep Moene. Bep is inmiddels de laatst overgeblevene van het gezin Moene. Op 15 januari is ze 98 jaar geworden. Ze woont sinds 1963 in Emmen.

Bep Moene. Foto privécollectie

LEZINGEN

DINSDAG 5 OKTOBER 2021

Bob Kiel heeft recent een nieuw boek over Jan Adriaanzoon Leeghwater geschreven (zie ook het artikel in deze uitgave van Oud Alkmaar). In de eerste lezing na het 'coronatijdsperk' bespreekt hij het leven en de werken van deze belangrijke ingenieur uit De Rijp. Varnebroek 31, aanvang 20.00 uur.

DINSDAG 2 NOVEMBER 2021

4.000 jaar geleden stroomde het veenviertje De Die door het Noord-Hollands moeraslandschap. Een aantal eeuwen was het een belangrijke vaarweg richting Alkmaar. Een paar jaar geleden schreef Jaap de Graaf een boek over De Die. In zijn lezing vertelt hij over deze waterloop, waarvan delen nog in het landschap zijn te herkennen. Varnebroek 31, aanvang 20.00 uur.

DINSDAG 7 DECEMBER 2021

Hans van Santen schreef een boek over Wollebrant Geleynsen de Jongh die belangrijk is geweest in de VOC. Over hoe een Alkmaarse weesjongen het schopt tot commandeur van de VOC. Varnebroek 31, aanvang 20.00 uur.

Meer (actuele) informatie over deze lezingen op www.hvalkmaar.nl.

VAN DE WERKGROEP PREADVIES

Ook in de afgelopen vier maanden ontving de commissie Pre-advies ongeveer 40 plannen voor renovatie, verbouw van historische panden in de gemeente Alkmaar. Wat opviel is dat veel plannen nieuwe bewoning in nutsgebouwen dan wel boven winkels mogelijk maken. Wij geven hiervan een aantal voorbeelden. Het voormalige 'Rijkskweekschool voor Onderwijzers' uit 1925 op

Nassauplein 10 wordt omgebouwd tot een woongebouw met tien woningen. Het gebouw ligt in het beschermd stadgezicht, op een prominente plek met de voorgevel aan het tegenovergelegen park. Ten behoeve van de verbouw tot woningen wordt voorgesteld de uitbreiding aan de achterzijde, uit 1957, te slopen. Het hoofdvolume, bestaande uit twee bouwlagen met schilddak, blijft grotendeels gehandhaafd, waarbij de kap wordt

verhoogd ten behoeve van twee woonlagen. De gevelindeling aan de voorzijde blijft behouden en wordt tegelijkertijd hersteld naar het oorspronkelijke gevelbeeld. Aan de achterzijde wordt met een split-level een laag toegevoegd. Op het terrein daarachter worden overdekte parkeerplaatsen en bergingen voorgesteld die worden voorzien van groendaken. Aan de voorzijde wordt de oorspronkelijke gemetselde erfafscheiding met hekwerken teruggebracht. De commissie Pre-advies heeft positief gereageerd op de plannen, maar wel de suggestie gedaan de oude kozijnindeling terug te brengen, wat de klassieke Amsterdamse Schoolstijl zal versterken.

Op **Kennemerstraatweg 21** worden kantoren omgebouwd naar woningen. In het pand, een rijksmonument, is jarenlang de Inspectie van de Belastingdienst en later de Raad van de Kinderbescherming ondergebracht geweest. Het L-vormig gebouw van twee bouwlagen met schilddak, met een aanbouw aan de rechterzijde van de achtergevel van het monument, wordt verbouwd tot een los appartementengebouw. De herinrichting van het monument op basis van bouwhistorisch onderzoek, gaat zo veel mogelijk uit van het behoud van de monumentale interieuronderdelen. Daarbij is de grootste wijziging het verplaatsen van de zoldertrap naar de middenas van het gebouw. Voor ventilatie worden doorvoerroosters opgenomen in het muurwerk van de zijgevel. Het deel van de achtergevel dat vrijkomt na sloop van de aanbouw krijgt een nieuwe

gevelindeling en wordt opnieuw gepleisterd. De later gebouwde kantoren in de achtertuin worden ook verbouwd tot appartementen. Dit deel komt los te staan van het monument. De gevelindeling van de aanbouw wordt gewijzigd. Daarin wordt nu een groot deel van de woningen uitgevoerd als maisonnette met daglichttoetreding aan twee zijden. De HVA is enthousiast over de restauratie en de herbestemming, maar had liever gezien dat een groter deel van de oorspronkelijke tuin terug zou komen. De woningdichtheid in het

gebied wordt relatief hoog. Voor het monument **Zijdam 16 hoek Achterdam 30** is een plan ontwikkeld om vier woningen te realiseren. Voorgesteld wordt om het huidige winkelpand met bovenwoning te verbouwen tot vier appartementen. Daartoe wordt de gevelindeling van de zij- en achtergevel gewijzigd. In de rechter zijgevel worden de bestaande deuren verwijderd. De meest linkse deur wordt vervangen door een nieuwe deur met daarnaast postkasten. Op de plek van de

middelste deur komt een klein venster en op de plek van de rechter deur komt een roedenraam. In de achtergevel worden twee nieuwe ramen voorgesteld op de eerste verdieping, in afmeting en vormgeving een kopie van de ramen op de verdieping erboven. Daarnaast worden er dakramen toegevoegd in de kap. Intern wordt het gebouw gestript en heringedeeld. Daarbij wordt het negentiende-eeuwse winkelinterieur deels gehandhaafd (vaste kast) en deels hergebruikt (de dubbele glasdeur naar de voormalige er ten behoeve van de ontsluiting van de appartementen een nieuwe trapopgang voorgesteld. De HVA heeft enthousiast gereageerd op het onderhavig plan. De oude kozijnopeningen in de zijgevel (zie foto) zouden als blindnissen kunnen worden behouden. Om appartementen mogelijk te

maken worden twee panden, **Laat 114** (op de hoek Laat/Payglop) en **Laat 118**, met elkaar verbonden. Een extra deur in een transparante glaspui aan de straatzijde wordt de toegang tot de appartementen op de bestaande bovenverdiepingen

van de panden. De bestaande deuropening in de pui van Laat 118 wordt gewijzigd. In het linker deel komt een deur naar de (fiets) berging, rechts daarvan komt de hoofdentree naar de appartementen van zowel Laat 114, als Laat 118. De schuiframen van Laat 114 worden weer werkend gemaakt en aan de buitenzijde voorzien van een doorvalbeveiliging. In de rechterzijgevel en de achtergevel van Laat 114 wordt tevens een aantal bestaande raamopening dichtgezet. Aan de achterzijde van Laat 114 en Laat 118 komt een gezamenlijk dakterras. Op de daken komen zonnepanelen, grotendeels niet zichtbaar vanuit de openbare ruimte. De dakbedekking van het torentje en de schuine daken zal daar waar nodig worden vervangen. Het gaat hier om een wijziging op een eerder vergunde plan. De HVA is van mening dat het passend is in de stijl van de gevel en had geen bezwaar tegen het plan. Voor het pand **Gedempte Nieuwsluot 25** Alkmaar is een omgevingsvergunning aangevraagd voor het wijzigen van een winkelpand naar woonruimte. Het pand heeft aan de achterzijde drie bouwlagen. De onderste bouwlaag, die in de huidige situatie aansluit op de belendende bebouwing, wordt ingekort. De gevel die daar ontstaat wordt afgewerkt met zink en voorzien van een glazen schuifpui. De HVA heeft aandacht gevraagd voor behoud van de detaillering en voor glas in lood. Verder adviseerde de HVA de kozijnen en deuren donkergroen te schilderen (zoals voorheen). Tenslotte wordt waardering voor de bouw van een fietsenberging uitgesproken.

Aan de **Boterstraat 2** wordt het kaaspakhuis gerenoveerd. Dit pand kreeg in 2019 nog een gele kaart van de HVA in het kader van de uitreiking van de puienprijs. Het gaat hier om een gemeentelijk monument. Het gebouw bestaat uit vier bouwlagen met een langskap, die achter de nokvorst plat door loopt. Het metsel- en voegwerk wordt hersteld en het ijzerwerk ontroest en behandeld. De gevels en het dak worden geïsoleerd. In de voorgevel worden de houten kozijnen, deuren en luiken vervangen. De kozijnen op de begane grond worden vervangen met oorspronkelijke detaillering. De kunststof kozijnen op de begane grond worden vervangen door een pui met houten kozijnen en deuren. Het glas in lood in de bovenlichten van de pui wordt gerepareerd en voorzien van achterzetglas. De pakhuisdeuren worden vervangen door deuren met glas. De ramen worden voorzien van restauratieglas in bestaand raamhout. De HVA heeft positief gereageerd. Het plan ziet er goed en verzorgd uit. Wij adviseren het restauratieplan te baseren op het oorspronkelijke ontwerp van architect Kalverboer.

De vereniging werd in 1925 opgericht. Zij heeft tot doel het beschermen en voor het nageslacht bewaren van de historische schoonheid van Alkmaar en omgeving en het aanmoedigen van de studie van de plaatselijke geschiedenis. Dit doet zij o.a. door het geven van welstandsadviezen, het organiseren van stadswandelingen, excursies en lezingen en het uitgeven van Oud Alkmaar. Jaarlijks wordt de Oud Alkmaarprijs en tweejaarlijks de Puienprijs uitgereikt.

Postadres van de vereniging is Nassaulaan 43, 1815 GJ Alkmaar. Ook via internet is de vereniging bereikbaar: info@hvalkmaar.nl of www.hvalkmaar.nl.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld: Carol Korringa, voorzitter, Henk de Kruij, secretaris, Lucas Zimmerman, penningmeester, Klaas te Bos, Ruud Kersten, Rob Marijn, Jos Stroomer en Ellen van der Hoeven, leden.

De prijs van het lidmaatschap bedraagt €25 per jaar. Rekeningnummer NL62INGB0000600401 t.n.v. Historische Vereniging Alkmaar.

Vragen over lidmaatschap: 088 - 505 4338

AGENDA

De HVA-wandelingen worden na lange tijd hervat. De eerste van de serie wordt een kleine week later herhaald. De lijst met wandelingen is als volgt:

WOENSDAG 18 AUGUSTUS

Wandeling: Stadsvernieuwing of stadsvernieling?
Startpunt: parkeerterrein Wortelsteeg
Aanvang: 19:00 uur

MAANDAG 23 AUGUSTUS

Wandeling: Stadsvernieuwing of stadsvernieling?
Startpunt: parkeerterrein Wortelsteeg
Aanvang: 19:00 uur

ZONDAG 12 SEPTEMBER

Wandeling: Gezondheid!
Deze wandeling is rond Open Monumentendag, maar we blijven buiten.
Startpunt: Canadaplein
Aanvang: 14:00 uur

ZONDAG 17 OKTOBER

Wandeling: Over de daken.
Startpunt: Canadaplein
Aanvang: 14:00 uur

OUD ALKMAAR

Is een uitgave van

